

BAYAANKA MUQDISHO EE KOOWAAD

15 MAG. 1990

Ku:

Madaxweyne

Maxamed Siyaad Barre

Muqdisho

UJEEDDO: Talooyin lagu gaari karo sulux wadani iyo badbaadinta Qaranka Soomaaliyeed

''''''''''''''''''''

Ragga hoos ku qoran oo ka kooban odaayshii iyo akhyaartii u soo halgamay xorriyadda wadanka, salaadiin, cuqaal ka socota beelaha Soomaaliyeed oo idil, culumaa'uddiin, indheergarato, ganacsato waxa ay kulligood isku wada raaceen ineyan iska indha tiri karin xilka iyo waajibka saaran - xag Islaannimo iyo xag Soomaalinimoba - xaaladda khatarta ah ee uu ku sugan yahay dalkeennu, kana aamusi karin dhibaatooyinka aan ku jirno oo aan loo adkaysan karin.

Waxaa murug iyo walwal naga haya burburka, hoogga ayo ba'a dadkeennu iyo dalkeennuba ay ku sugan yihiin oo aan horay taariikhdeenna noo soo marin, sida:

1. - DAGAAL SOKEEYE oo weli ka dhex socda Ciidamada Dowladda iyo Jabhado hubaysan oo ka soo horjeeda, kaasoo keenay khasaaro aan la koobi karin, naf iyo maalba, sida:

A) dil kumanaan kun oo qof oo aan dagaal ku jirin, waayeel leh, caruur leh, damar leh, ee xabbad la iska mariyay maalkoodiina la dhacay;

B) qaxidda boqolaalkunoo Soomaali ah, oo cabsi daraadeed nafta la cararay, danina ku kalliftay inay magan galaan dalal ay kamid yihiin Ethiopia iyo Kiinya;

C) Burburka iyo bililiqaysiga ku dhacay magaaloyin waaweyn iyo tuulooyin fara badan oo ay kamid yihiin Hargaysa, Burco, Shiikh, Ceerigaavo, Buuhoodle, Gaalkacyo, Goldogob, Beyra, Docol, Wargalo, Himilo iyo nawaaxigeeda, Afmadow, Libooy iyo Badhaadhe. Waxaa kaloo intaas ka daran oo iyana xus mudan in, si ula kac ah dhul oomaane ah, loo baab'iyay baraaktii iyo ceelashii dadka reer guuraaga ahi ku noolaa.

2. - NABADGELYO LA'AAN koobtay dalka oo idil, miyi iyo magaalaba, gaartayna heer uusan jirin qod Soomaali ama ajnabi ahi oo aan haatan ka walwalayn cawabariga naftiisa, eheladiisa iyo maalkiisaba, taasoo ay weheliso fidno qabali ah oo ka dhex oogan gobollo badan iyo burcadnimo ka dillaacday meel kasta, is hortaagteyna horumar dhaqaale iyo ganacsi, iyo weliba nabad ku wada noolashaha ummadda Soomaaliyeed.

3. - XADGUDUB XUQUUQDA MUWAADINKA: Xukunka maanta dalka ka jira wuxuu si toos ah isugu gaar yeelay maamulka siyaasadda, dhaqaalaha iyo arrimaha bulshada, wuxuuna ka hor is taagay muwaadiniinta iney ka qeyb qaataan talada maamulka dalka, iyadoo isla markaasna muwaadin kasta loo diidayo inuu fikraddiisa ka dhiibto mashaakilka dalka ka taagan, sidaasna lagu cabburiyo xorriyaadkiisii uu hantay markii dalku uu gaaray gobanimo qaran, 1960kii.

Waxaa caado noqotay in ruuxii wax yar oo dhaliil ah u jeediya xukuumadda la xiro isaga oo aan maxkamad la hor geyn.

Waxaa marag ma doonto ah in dad badan la iska xiray, iyagoo xabsiyada ku jiray muddooyin kala duwan oo gaaray ilaa 17 sano, qaarna ay kuba geeriyooden. Ku tumashada Xuquuqul Insaanka dalkeenna waxay ka noqotay hab caadi ah, waxayna ina dhaxalsiisay in dalkeennu uu ka mid noqdo dalalka yar ee ku caan baxay arrintaas.

4. - MAAMULXUMO DOWLADEED oo ay bartilmaameed u noqdeen musuqmaasuq, laaluush, boob hanti qaran, eex-qabiil iyo cadaalad la'aan, iyo kartixumo ilaa xad aannu oran karno waxaa lumay dareenkii qaranimo, isla markaasna ay burbureen dhismihii Maamulka Dowladda iyo Adeegyadii nolosha dadweynaha aasaaska u ahaa, sida Hey'adihii nabadgelyada,

caafimaadka, waxbarashada, biyaha, xoogga korontada iyo wlm (Maamulxumidu waxay gaartay - waa yaabe - ilaa heer ay banuuktii ay Dowladdu lahayd ay diidaan iney aqbalaan jeegaggii lacag u yaalka ahaa - assegni circolari - ee ay banuuktu laftoodu bixiyeen!!).

War iyo dhammaantiis, waxaad moodaa xilkas li'ida rajiimku inay gaartay xad aan wax mas'uul'iyad ah oo ka saaran iyo wax xurmo ah oo ay u hayaan shacbiga Soomaaliyeed eeyan jirin.

Waxyaalaha uur ku-taallo iyo tiiraanyo xanuun badan nagu abuuray waxaa kamin ah sida loo dooriyay ujeedooyinkii loo dhisay xoogga dalka Soomaaliyeed oo ahaa inuu cdawga shisheeye ka daafaco calanka iyo xuduudda wadanka, isagoo ka sareeya qabiil iyo siyaasad xisbi ama mid koox gaar ah. Qiime aan la soo koobi karin ayuu ugu kacay shacbiga Soomaaliyeed dhismaha ciidanka, han weynna waa loo qabay.

Waxaa nasiib darro ah inuu haatan isu rogay aalad lagu adeegto si dan gaar ah loogu qunsado, dadka Soomaaliyeedna loogu dulmo. Taasuna waxay sabab u noqotay in xooggii laftiisu uu burburo, magac iyo maskabna jabo, si dib loogu habeeyana ay adag tahay, kadib markii uu qabiil u kala baxay.

5.- BURBUR DHAQAALAH: Xagga dhaqaalaha, waxaan maanta la isku hayn in faqrigu iyo gaajaduba taabteen guri kasta oo Soomaaliyeed, in yar mooyee, waddankiina uu halis ugu jiro inuu musallaf noqdo, dowlad iyo dadba. Taasi waxay keentay in kumaankunoo Soomaali ihi ay dalkooda uga yaacaan afarta baynujaho. Waxaa nasiib darro ah in inta yaacday ay u badan yihiin indheergaratadii iyo dhalinyaradii wax tiqiin oo uu dalku si gaar ah ugu baahnaa, mustaqbalka dhinaca horukaca.

Hoogga iyo ba'a Soomaali maanta haysta oo halis geliyay jiritaankii Soomaalida - qofnimo iyo qarannimoba- waxaa sabab u ah maamul xumida dalka maanta taal oo ka hortaagan muwaadiniinta inay si xornimo ah, uga qeyb qaataan go'aannada talada waddankooda, maamul xumidaasoo weliba shacbiga ka qaaday suldadii ummadeed ee uu xaqqa u lahaa.

Annaga aragtidayada suurogal ma aha in laga gaaro xal dhamays tiran arrimaha aannu kor ku xusnay haddaan la helin ISBADDAL TAAM AH ee xukuumadeed, iyadoo dib loo soo celinayo nidaamkii dimoqraadiga ahaa ee uu shacbigu doortay, isagoo xor ah, 1960kii, oo aan misna loo oggolaan muwaadinka Soomaaliyeed inuu khiyaarkiisa ku doorto hoggaanka dowladda - heer Madaxweyne, heer Xukuumad, heer Baarlamaan, heer Gobol, heer Degmo, si degdeg ah, sida xaqqa u leeyahay.

Waxaa xusid mudan in Xukuumaddu ay in dhaweydba ku dhawaaqeysay iney diyaar u tahay in nidaamkii xisbiga keliya ku dhisnaa la bedelo oo la dhiso nidaam cusub oo ku salysan axsaab badan sidaas awgeedna in dastuurka maanta jira tacdiil lagu sameeyo, sanadka 1990 gudahiisa, lana abaabulo doorasho cusub oo lagu dhiso baarlamaan iyo xukuumad cusub.

Hase yeeshee, xaqiiqadu waxay tahay in shacbiga Soomaaliyeed ku daalay hadaltiro, labaatankii sano ee dambe, uuna haatan gaaray heer uusan rumaysan wax kastoo loo sheego haddaan la tusin ficil cad oo muuqda.

Si loo sugo himilada soo celinta nidaamkii dimoqraadiga ahaa waxaa lagama maarmaan ah in shacbigu uu ka qeyb qaato howsha iyo habka goolkaas lagu gaarayo. Waxaadse moodaa ineeyan arrintaasi u cuntameyn Xukuumadda maanta talada haysa oo qabta inaan talada wadanka lala wadaagin, iyadoo ay misana caddahay ineeyan hayn awood ay keligeed nooga samatabixin karto dhibaataada maanta dalka ka taagan.

Sidaa darteed waxaa lagama maarmaan ah in Soomaali oo dhan la isugu yeero, kartideeda iyo garaadkeedana meel la isugu keeno, si ay uga tashato aayaheeda dambe.

Si loo abuurto jawi xorriyadeed iyo nabadeedba, dastuur-sameyn iyo doorasho ka hor, waxaa loo baahayn yahay in la baabi'yo sharciyada xuquul insaanka iyo xorriyaadka kaleba cabburinaya iyo hay'adaha ujeedkaas darteed loo dhisay, sida:

- Sharciga 10 Jan. 1970, Lr. 01 -Awoodda Xarigga
- Sharciga 10 Jan. 1970. Lr. 03 -Dhismaha Maxkamadda Badbaadada
- Sharciga 15 Feb. 1970. Lr. 14 -Dhismaha Hey'adda NSS

- Sharciga 10 Sept. 1970. Lr. 54 -Ilaalinta nabadsugidda qaranka
- Sharciga 10 Okt. 1970. Lr. 64 -Baabi'inta Habeas Corpus
- Sharciga 10 Nov. 1970. Lr. 67 -Difaaca Bulshada
- Sharciga 05 Abr. 1972. Lr. 38 -Awoodda GSK ee Arrimaha Garsoorka

Isla markaas waxaa lagama maarmaan ah in Xeerka Ciqaabta iyo Xeerka Habka Ciqaabta (Codice Penale e Codice di Procedura Penale DL 16 Dish. 1962. Lr. 5 iyo DL 10 Jan. 1963 Lr. 01) lagu soo celiyo sidii ay ahaayeen rejiimakan ka hor, si shacbiga loogu soo celiyo xorriyaadkiisii oo dhameys tiran oo ay markaas suuragal ugu noqoto inuu kulmi karo, tashan karo, dhisan karo ururro siyaasadeed iyo kuwo bulshadeed.

Si durbadiiba loo joojiyo dhiigga Soomaaliyeed ee haatan ku daadanaya meelkasta, nabad iyo xasilloonina loogu soo celiyo dalka, xal siyaasadeedna loogu helo dagaalka sokeeye ee ka holcaya wadanka oo idil, iyo si loo dhiso nidaam dimoqraadi ah ee ku saleysan rilada shacbiga, waxaa lagama maarmaan ah in la qabanqaabiyo kulan lagu magacaabo SHIRWEYNAHA SULUXA IYO BADBAADADA UMMADDA, oo annaga ay nala habboon tahay in lagu qabto goob dhexdhexaad ah. Sida Jabuuti, Saudi Arabia, Masar ama Italia. Si loo xaqiijiyo abaabulka Shirweynahaasna, waxay nala tahay in horta la dhiso guddi lagu magacaabo GUDDIGA DIYAARINTA SHIRWEYNAHA SULUXA IYO BADBAADA UMMADDA oo ka kooban akhyaar Soomaaliyeed oo xurmad iyo kalsooniba shacbiga ka heysta. Annaga aragtidayada, shuruudahaas waxaa buuxin kara akhyaarta hoos ku qoran:

1. Xaaji Aaden Cabdulle Cusmaan - Madaxweyne Hore
2. Sheekh Mukhtaar Maxamad Xusseen - Madaxweyne iyo guddoomiye baarl. hore
3. Xaaji Muuse Boqor - Wasiir hore
4. Dr. Ismaaciil Jimcaale Cosoble - Wasiir hore
5. Dr. Maxamad Raajis Ahmad - Mudane Baarlamaan hore
6. Maxamad Abshir Muuse - Taliye ciidanka biliiska hore
7. Dr. Maxamuud Sheekh Axmad - Guddoomiye Maxkamad Sare hore
8. Suldaan Duulane Rafle Guuleed - Odey dhaqameed Soomaaliyeed
9. Cali Shido Cabdi - Guddoomiye ku-xigeyn SYL iyo Safir hore
10. Garaad Cabdulqani Garaad Jaamac - Odey Soomaaliyeed
11. Xaaji Jirde Xusseen Ducaale - Ganacsade
12. Sheekh Ibraahim Suuley - Caalim Diinta Islaamka
13. Sheekh Shariif Sharafow - Caalim Diinta Islaamka

Xilka Guddiga Qabanqaabada Shirweynaha Suluxa iyo Badbaadada Ummadda wuxuu noqon doonaa:

1. - Qabanqaabada, diyaarinta ajeendada iyo nidaamka loo maamulayo Shirweynaha;
2. - Xulashada iyo u yeeridda xubnaha ka soo qeyb galaya Shirweynaha;

3. Talo uruurinta iyo la tashadka qof kasta iyo hey'ad kasta oo ay dan bidaan, wadanka gudihisa iyo dibeddiisaba;
4. La xaajoodka Xukuumadda iyo Mucaaradka oo dhan, iyadoo ujeeddadu tahay in la gogol xaaro xal siyaasadeed oo nabad dhalin kara.

Waxaa lagama maarmaan ah in Shirweynaha ay ka soo qeybgalaan:

- a) Xubno awood buuxda leh oo ka socda xukuumadda;
- b) Xubno awood buuxda leh oo ka socda Jabhadaha iyo Mucaaradka oo dhan;
- c) Xubno awood buuxda leh oo ka socda Gobollada waddanka oo idil, xurmo iyo kalsoonina ka heysta dadkooda;
- d) Xubno ka socda Indheergaratada, Culumaa'uddiinka iyo Ganacsatada

Himilooyinka la doonayo in Shirweynuhu uu xaqiijiyo waa:

1. - Joojinta dhiigga Soomaaliyeed ee meel kasta ku daadanaya iyo in lagu soo celiyo dalka nabad iyo xasillooni;
2. In heshiis siyaasadeed laga gaaro mabaadii'da caamka ah ee dastuurka waddanka loo sameenayo;
3. In heshiis siyaasadeed laga gaaro jadwalka, waqtiga iyo habka lagu qabanqaabin doono doorashooyin xor ah oo lagu dhiso Baarlamaan iyo Madaxweyne cusub, dib u habeen nidaamka dhaqaalaha, midka Maamulka Guud, midka Ciidamada iyo midka Adeegyada bulshada;
4. Dhisme xukuumad meel ku gaar ah ee fulisa go'aannada Shirweynaha.

Ugu dambeystii waxaanu kaa rajeyneynaa inaad nala garato khatarta - ee aan horey noo soo marin - ee maanta dadkeennu iyo dalkeennuba ku sugan yihiin, si wax-qabadka loo baahan yahay loo siiyo ihtimaamka iyo degdegta ay mudan yihiin oo ay u suurowdo in Soomaali la daba qabto.

Ilaah waxaannu ka baryaynaa inuu towfiiqda nagu toosiyo.

(WAXAA KU LIFAAQAN SAXIIXYADA ODAYAASHA QORAY).

Muqdisho,

GUDDIGA SULUXA IYO BADBAADINTA QARANKA SOOMAALIYEED